

КОМПОЗИЦИЯ АСОСЛАРИНИНГ ТАСВИРИЙ САНЪАТ ДАРСЛАРИДА ҚУЛЛАНИЛИШИ

Убайдуллаев Махмуджон Ахмаджонович

Наманган давлат университети

“Санъатшунослик” факултети ўқитувчиси

maxmudjon.ubaydullayev6860@gmail.com

АННОТАЦИЯ

Мақолада тасвирий санъатда композиция, рассомчилик ранг тасвир масалалари ёритилган.

Калим сўзлар: Санъат, композиция, рассомчилик, таълим, жанр.

ABSTRACT

The article deals with the issues of composition, painting, color image in the visual arts.

Key words: art, composition, painting, education, genre.

КИРИШ

Композиция фани Республикамизда бадий таълим ислохотларини янада чуқурлаштириш, малакали мутахассис рассом (дизайнер) кадрлар тайёрлаш борасида уларнинг касбий хусусиятларни ривожлантирувчи, шунингдек, иқтидорли, ижодкор рассом кўникмаларини ўзида намоён қилувчи ва соҳага қизиқиш уйғота олувчи, ўз йўналишини топишда, айниқса, бадий асарнинг композицион қурилишини ўргатувчи фан сифатида зарурияти катта.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Композиция асосларини ўрганишдан мақсад, амалий машғулотлар жараёнида ижодкорликка йўналтириш ва мустақил тасвирий санъат устида ишлашни шакллантиришдан иборатдир. Санъатда мазмунан ва ғоянинг энг яхши ечимини умум ижодий маҳоратини ошириш, нафосат тарбиясининг муҳим омилларидан биридир. Ҳар қандай ижодкор ўтмишдаги рангтасвир санъат усталари меросини ва тажрибаларини ўрганиш билан бирга, томошабинга чуқур таъсир этувчи тасвир қонунлари ва услубиятини ҳам ўрганади. Талаба ўзлаштириш жараёнида композицион асарда ҳаётий воқеликнинг соғлом руҳияти, эмоционал бадий таъсирчанлигига эришиши муҳим аҳамиятга эгадир. Ёзги амалиёт вақтида тўпланган тасвирий ашёлар асосида композицион вазифа бажариш. Манзара чизиш учун ниҳоятда қизиқарли сюжет жойини танлаб билишга ўргатиш. Ундаги асосий нарсани

фарқлаган ҳолда қоғозга жойлаштириш, перспективадаги уфқ чизиги, кўриш нуқтаси ва бошқа тушунчаларга эга бўлиш, амалиётдаги олган тасавирларини ёққол тарзда тасвирлай олиш. Манзарадаги ранглар билан ишлаш жараёнида тўғри ифодалай олиш, матога ўша жойини қандай ҳолатини, дарахт ва ўсимликларга ёруғлик тушиши, ёки эрта тонгда рангларнинг тиниклигини ифодалай олиш, оқшом пайтидаги табиат манзарасини кўринишини кўрсата билиш.¹

Мусаввир тарихий воқияни тасвирлаганда, уни айнан ўзига ўхшатишга интилиш образ орқали давир характери туғрисида фикир юритишга ҳаракат қилади. Амир Темур ва бошқа буйук симолар ҳаётини тарихий манбалар асосида китоблар, журнал, интернет маълумотлар рассомга куниқма тасурот илҳом беради. Батал сўзини маноси (жанг) ларни тасвиридаги композиция. Ўрта Осиёда қадимги тасвирий санъат асарларида XIV асрга келиб Самарқандда Амир Темурнинг «Боғи-Шамол», «Боғи-Дилкушо» саройлари деворларига, ҳарбий юриш, жанг ва ов маросимларида Темурни ўз канизаклари, Амир, шахзодалари билан ўз даврининг миниатюрочи рассоми Аҳмад- Боғи- Шамол томонидан тасвирланган. XIV асргда батал жанри миниатюраларда ривожланиш чуқисига кутарилади. XIX асрнинг таниқли рангтасвир устаси хисобланади Таниқли Малик Набиев, Камолддин Бехзод асарларида жанг ва портрети инсон ташқи ва ички сиёсати, унинг руҳияти, либослари табиатда манзара жанри фон вазифасин ўтаб, композиция янада жонли чиқишида ёрдам беради. Ватанни ҳимоялаб, кўплаб жасорат кўрсатган буюк шахслар “Тўмарис ва Широқ” жасорати, “Александр Македонский”, “Муқанна”, “Жалолиддин Мангуберди”, “Улуғбек”, “Захириддин Муҳаммад Бобур” илм-фан, маданият тараққиётини ривожланишига ўз улкан хиссаларини қўшганлар. Ҳозирги ёшларимиз буйук рассомлар ижодидан тасаввур ҳосил қиладилар ва узларини ғоясида тасвирлашга урганадилар.²

Мусаввир мўйқаламига мансуб манзаралари бутунлай бошқача тарзда намоён бўлади. Тасвирланаётган объектлар қанчалик ранг-баранг бўлмасин, қишми ёки ёзми, кечаси, тун ёхуд кундуз куни, уларда қалб оромининг

¹ Baymetov, B. B., & Sharipjonov M. SH. “Formation of creative of the fine art future teachers describing geometrical forms(on sample of pencil drawing lessons)” ACADEMIA: An International Multidisciplinary Research Journal/ ISSN: 2249-7137 Vol.10. Issue 5, p. 1996-2001. 10.5958/2249-7137.2020.00502.9 India 2020.

² Жаббаров Ботиршер Ғуломович THE MEANING OF THE COMPOSITION. ACADEMICIA An international multidisciplinary Research Jurnal Vol. 11, Issue 7, July 2021

таъсирли оҳанги, табиатнинг буюк уйғунлиги қуйнида қалб ҳарорати, таранглигининг бўшашиб, сингшиб кетиши яққол акс этиб туради.

Талаба композиция қанида бирон-бир рангтасвир жанрларидан бирида асар яратади. Ушбу фандан берилган топшириқни бажариш учун авво талаба мавзу ва рангтасвир жанрларидан бирини танлайди. Бу жанрлар:

1. Портрет жанри;
2. Манзара жанри;
3. Натюрморт жанри;
4. Маиший жанри;
5. Батал жанри.

Талаба мавзу ва жанрни танлашдан сўнг изланиши жараёнини бошлайди. Ўтилган мавзу бўйича эски усталарнинг асарларини таҳлил қилади, мавзуси ҳозирги даврга мансуб бўлса, шундай воқеалар бўладиган жойларга бориб кузатади. Композиция мукамаллигининг биринчи белгиси-картина мазмуни бир қарашда узоқ масофадан ўқилиши керак. Аксинча эса, энг муҳими композиция беағи – композиция томошабинга тушунарли бўлиши асоси топилмаганлигидадир. Эскиз – бу картина лойиҳаси, картина устида ишлашнинг биринчи босқичи. Эскизда холст формати, тасвир ўлчамлари, кўриш нуқтаси, горизонт чизиқ баландлиги аниқланади. Эскиз вариантларида ифоли, аниқ ечим, буюм ва объектларни ҳаққоний жойлаштириш, қиёфаларни гуруҳлаштириш, ғоявий марказни аниқлаш амалга оширилади. Композицияда ортиқча шакл, қиёфа бўлмаслиги керак. Ҳар бир қиёфа умумий ғояда ўз вазифасини белгилаши ва ҳамма ҳолатлар мавзуси очиқ беришга ёрдам бериши керак. Эскизни рангда ишлов беришда картина томошабинга яхши таъсир қилиши учун мавзу, ғояга асосан колорит яратиш керак. Картина колорити тасвирланаётган ҳолатнинг тусига ва рангига, кун вақтига, об-ҳаво шароитига мос келиши керак. Эскиз ранг қурилиши шундай ташкил қилиниши керакки, у ёритилиши ҳолатини, композиция марказини аниқлашга хизмат қилиб картинанинг таъси 3-р кучини тўлдирсин. 2 Айнан воқелик содир бўлаётган жойдан наброска, зарисовка ва этюдлар қилади. Ушбу ечилган материаллар орқали талаба ўз мавзуси бўйича биринчи эскизлар қилади. Қилинган асарлардан маъқули домла томонидан тасдиқланади ва тасдиқланган эскиз бўйича талаба яна изланишлар олиб борилади. Эскиздаги хажмларникелтириб чиқади, асар колоритини хал қилади. Шу тариқа яна бир нечта эскизлар бўлади.

^{3 1} Charles Bouleau The painter's secret Geometry A study of Composition in art

² Stacey Goerge Artists Living With Art

Эскизлардан енг мукаммали танланади. Картинада ҳамма нарса асосий фикрга ва ғояга қаратилиши керак. Композиция яхлитлигига иккинчи даражали нарсалар биринчи даражали нарсаларга боғлиқ бўлиб, бутун тасвири ягона мақсадга кўзга ташланмаслиги лозим. Асосий қисм ажратилиб тасвирланади. Агар картинада нарсалар бир хил аҳамиятли бўлиб пала-партиш тартибда жойлаштирилса, композиция ўз ифодалилигини, аҳамиятини йўқотади. Асосий натура тасвири картинада яхшироқ жойда диққат билан тасвирлаш муҳим. Асосий ҳаракат, воқеа картина текислигининг марказига яқинроқ жойлаштирилади. Бу томошабинга картинани кўришда унинг маъносини узокдан тўла қамраб олишга имкон беради. Композицияда бир неча бир хил аҳамиятга эга марказ композиция яхлитлигини ва бирлигини бузади. У томошабин идрок қилишига имкон бермайди. Композиция марказини ажратиб кўрсатишда картинани табиий идрок қилишда нур-соя, қиёфалар катталиги, ранглар нисбати ва қиёфалар оралиғи масофаси орқали амалга оширилади. Рассом картинанинг муҳим қисмини ранг билан, тус билан ва деталларга ишлов бериш йўли билан амалга ошириш мумкин.

XULOSA

Талабаларнинг дунёқарашини шакллантириш, ижодий тасаввур ва образли фикрлаш қобилиятини ривожлантириш. Кенг бадиий эстетик маданият ва бадиий сезгини тарбиялаш, санъат асарини таҳлил қилиш малакасини ошириш, атроф- муҳитдан олган таъсуротларини ижодий танлаб олиб, образли шаклда ҳаққоний тасвирлашдир.

REFERENCES

1. Жаббаров Ботиршер Ғуломович THE MEANING OF THE COMPOSITION. *ACADEMICIA An international multidisciplinary Research Jurnal* Vol. 11, Issue 7, July 2021.
2. Жаббаров Ботиршер Ғуломович Ю.Петербург Бадиий Академиясининг қаламтасвир ўқитиш ривожига кўшган хиссаси. Петербург Бадиий Академиясининг қаламтасвир ўқитиш ривожига кўшган хиссаси.
3. Boltaboyevich, B. B., & Shokirjonugli, S. M. (2020). Formation of creative competences of the fine art future teachers describing geometrical forms (on sample of pencil drawing lessons). *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 10(5), 1996-2001.
4. Baymetov, B. B., & Sharipjonov, M. S. O. (2020). Development Of Students' Descriptive Competencies In Pencil Drawing Practice. *The American Journal of Social Science and Education Innovations*, 2(08), 261-267.